

KONFERENCIA O IDEOLÓGII A POLITIKE SÚČASNÉHO KLERIKALIZMU

Snaha o lepšie spoznanie a spracovanie jedného z dôležitých funkčných prejavov náboženstva v spoločenskom živote podnietila pracovníkov oddelenia vedeckého ateizmu pri Filozofickom ústave SAV usporiadať medzinárodnú konferenciu o ideológii a politike súčasného klerikalizmu. Uskutočnila sa v Domove vedeckých pracovníkov v Smoleniciach od 8. 12. do 11. 12. 1964. Na konferencii sa zúčastnili nielen vedecí, politickí a verejní pracovníci z Československa, ale aj vedci a politickí pracovníci zo Sovietskeho sväzu, Maďarskej ľudovej republiky, Nemeckej demokratickej republiky, Juhoslávie, Poľskej ľudovej republiky, Portugalska a Guatemaly.

Klerikalizmus pôsobí na medzinárodnom základe a neustále sme svedkami rôznych medzinárodných podujatí katolíckej cirkvi i protestantských cirkví, a preto sa aj marxistickí bádatelia v tejto oblasti snažia o výskum a hodnotenie klerikalizmu na širšom, medzinárodnom základe. Je to o to naliehavejšie, lebo doteraz nebola ani jedna medzinárodná konferencia podobného charakteru a okrem niektorých základných publikovaných prác, prípadne časopiseckých článkov, niet prehľadu o stave a výsledkoch vedeckého výskumu v jednotlivých krajinách. Prekonať takýto stav a nadviazať kontakty medzi vedcami bol aj jeden z cieľov konferencie.

Ďalšou dôležitou stránkou súčasného klerikalizmu je nielen jeho medzinárodné pôsobenie, ale aj prenikanie do oblasti filozofie a sociálnopolitických teórií. Konferencia mala získať prehľad o súčasnej náboženskej filozofii, najmä o tom, ako ovplyvňuje rôzne teologické smery a aké prostriedky na to používa. Usilovala sa aj o celkový pohľad na súčasné sociálnopolitické teórie, ktoré predkladajú cirkvi súčasnému človeku ako odpoveď na jeho otázku, v akom svete žije a o čo sa má usilovať.

Politika a ideológia súčasného klerikalizmu sa stretáva s pôsobením a snahami medzinárodného robotníckeho hnutia a so silami budujúcimi socializmus. Z tejto skutočnosti sa vynára pred marxistickou vedou úloha dať odpoveď, aké postoje má robotnícka i svetové socialistické hnutie zaujať k politickej a ideologickej činnosti klerikalizmu. Konferencia si, samozrejme, nemohla vytýčiť cieľ dať jednoznačnú odpoveď na tieto otázky, lebo podobné otázky i odpovede vyžadujú prihliadať na špecifikum vývoja jednotlivých krajín. Usilovala sa utvoriť aspoň obraz náhľadov, ktoré v tej-ktorej krajine prevládajú.

Obsah a priebeh samej konferencie určovala už jednak téma, doba trvania, ale aj skutočnosť, že vzhľadom na nedostatočnú informovanosť o stave rozpracovania týchto otázok v zahraničí sa prejavil pomerne široký záber z danej problematiky. V otváracom prejave akademik Sirácky pripomenul miesto a význam klerikalizmu v súčasnosti ako aj nutnosť sledovať všetky jeho prejavy a analyzovať ich v súvislosti s celkovou štruktúrou spoločenskej reality a najmä so zreteľom na konšteláciu spoločenských síl v zápase

o ľudský pokrok. Poukázal aj na nutnosť prekonať chyby a zaostávanie v oblasti teórie a praxe, vykoreniť rôzne vulgarizácie a prejavy dogmatického prístupu pri spracovávaní danej problematiky.

Úvodný referát predniesol doc. dr. CSc. Ján Bodnár na tému *Súčasná smery náboženskej filozofie a filozofia človeka*. V svojom obsiahlom referáte poukázal na vývoj náboženskej filozofie vo vzťahu k idealistickej i materialistickej filozofii. V náboženskej filozofii 20. storočia dochádza k pozoruhodným zmenám tak v rozvíjaní nábožensko-filozofickej problematiky, spôsoboch filozofickej obhajoby náboženských dogiem, aj v rozširovaní a propagovaní náboženskej viery. Rozobral rôzne faktory, pod vplyvom ktorých k týmto zmenám dochádza. Vývojové zmeny zadelil vcelku do troch skupín: a) obhajoba racionalistického princípu, b) dôraz na problematiku človeka, rozvíjanie humanistických princípov, c) zjednocovacie snahy. Nakoniec načrtnul spôsoby, akými možno náboženskej filozofii úspešne čeliť. Najviac sa zaoberal nutnosťou i možnosťami, ako sa zmocníť problematiky bytia človeka, rozvíjať humanizmus a rozpracovávať a rozvíjať marxistickú filozofiu človeka.

V diskusii k filozofickým problémom vystúpil dr. B. Bošnjak z Juhoslávie, ktorý hovoril o vývine pojmu boha ako iluzívneho obsahu ľudského vedomia. Rozvíjal niektoré stránky racionálneho prístupu pri prekonávaní náboženstva a klasifikoval vývoj ateizmu, kde obhajoval tézu tzv. „teistického ateizmu“. Dr. M. Kangrga, takisto z Juhoslávie, zaoberal sa niektorými základnými problémami marxistickej filozofie vo vzťahu k náboženstvu. Vychádzal z Marxových téz o Feuerbachovi, hlavne z tézy, že filozofi svet iba vysvetľovali, ide však o to, zmeniť ho. Pozastavil sa v tejto súvislosti na rôznych stránkach ľudskej praxe. Ďalším účastníkom diskusie bol dr. Z. Tordai, ktorý sa vo svojom obsiahlom diskusnom príspevku zaoberal možnosťou využiť niektoré teologické prúdy na narušenie vyhranenia katolíckej teológie. Podrobne sa zaoberal učením Pierra Teilharda de Chardina a na ňom ilustroval možnosti využitia tohto smeru proti samému náboženstvu.

V druhej časti konferencie, ktorá bola venovaná sociálnopolitickým teóriám klerikalizmu, predniesol referát doktor historických vied M. M. Šejnman zo Sovietskeho svazu pod názvom *O súčasnom klerikalizme*. Podľa neho súčasný klerikalizmus sa uplatňuje najmä v oblasti sociálnej problematiky. Na základe bohatého materiálu ilustroval výrazné snahy o prispôbenie sa klerikalizmu súčasným podmienkam vo svete ako aj jeho snahu obhajovať kapitalistické zriadenie a ignorovať socializmus. V diskusnom príspevku na túto tému prof. J. Keller z Poľskej ľudovej republiky sa pokúsil o teoretický pohľad na sociálnopolitickú teóriu katolíckej cirkvi aj vo vzťahu k podmienkam budovania socializmu v Poľsku. Ďalším dôležitým diskusným príspevkom k tejto problematike bol príspevok pracovníka Vojenskej technickej akadémie A. Z. z Brna CSc. V. Gardavského na tému *Kresťanská demokracia ako „ideálny“ model a ako politický režim*. Na príklade pomerov západného Nemecka autor ilustroval náboženské teórie demokracie v praxi. Dr. J. Hraníčka z Filozofického ústavu ČSAV hovoril na tému *O niektorých problémoch katolíckeho ekumenizmu*. Zvlášť zdôraznil skutočnosť, že zjednocovacie snahy kresťanských cirkví sú výrazom snáh o prekonanie hlbokej krízy religiozity nás, že táto kríza je dôsledkom vzrastajúceho rozporu medzi svetom a náboženstvom a že nemalú úlohu tu hrá aj súčasné rozdelenie sveta. Príspevok *O vzťahu katolíckej cirkvi k domorodému obyvateľstvu Guatemaly* predniesol s. Ch. Fortuny z Guatemaly. Poukázal na okolnosti, ktoré nútia katolícku cirkev zaujímať postoj pre ňu momentálne najvýhodnejší. S podobnou problematikou sme sa stretli v príspevku s. A. Barrosa z Portugalska — *Katolícka cirkev v Portugalsku*, kde je cirkev nútená zaujať postoj k boju portugalského ľudu proti fašistickej diktatúre.

Posledný referát predniesol pracovník Filozofického ústavu ČSAV L. Prokúpek pod názvom *O ideológii súčasného protestantizmu*. Podal súvislý prehľad o vývoji protestantskej ideológie, ktorá prekonala vo svojom vývoji mnoho závažných zmien. Veľkú pozornosť venoval najmä „dialektickej teológii“ a súčasným smerom, ktoré z nej vzišli. Poukázal, že moderné protestantské filozofické smery sú späté s idealistickými nenáboženskými filozofickými smermi, iba v prípade Hromádku je snaha, pravda, pokiaľ je to možné, využívať marxistickú filozofiu: Na tento referát nadväzoval príspevok prof. Kleina z Nemeckej demokratickej republiky, ktorý hovoril *O základnej tendencii vývoja evanjelickej cirkvi*. Poukázal akú úlohu zohrala najmä vo vzťahu k západnému Nemecku a k vyriešeniu nemeckého problému vôbec.

Posledný deň konferencie bol venovaný diskusii, v ktorej k problematike náboženstva vo vzťahu k socializmu vystúpila dr. E. Kadlecová z Filozofického ústavu ČSAV a informovala účastníkov o niektorých výsledkoch prieskumu religiozity na Ostravsku. Informácia vzbudila u poslucháčov veľký záujem, najmä u zahraničných hostí. Problematike náboženstva vo vzťahu k socializmu sa venoval aj dr. I. Varga z Maďarskej ľudovej republiky v príspevku *K otázke dialógu s veriacimi*. Vychádzal, podobne ako jeho kolega dr. Tordai, z myšlienky, že aj v dialógu možno získavať veriacich pre socializmus, a tak vytvoríť podmienky pre ich neskorší rozchod s náboženstvom. V príspevku *O politickej a ideologickej aktivite československého kléru v súčasnosti* poukázal pracovník Filozofického ústavu SAV Bohumír Kvasnička na niektoré formy činnosti nášho kléru pri rozširovaní náboženskej ideológie v podmienkach socializmu.

Na konferencii, ktorá, ako sme už spomínali, mala utvoriť aj obraz o stave výskumu problémov vedeckého ateizmu, predniesli informácie doktor filozofických vied I. P. Camerjan a s. L. N. Velikovič zo Sovietskeho sväzu. Prvý z nich informoval o stave vedeckej práce v oblasti kritiky náboženstva v SSSR a tiež polemicky vystúpil k niektorým teoretickým vývodom z predchádzajúcich referátov. Druhý z nich informoval o práci Inštitútu pre vedecký ateizmus pri Akadémii spoločenských vied ÚV KSSS. Zároveň vyzval prítomných, aby lepšie nadviazali kontakty medzi jednotlivými krajinami, predovšetkým socialistickými, ktoré majú veľa spoločných problémov.

Konferenciu zhodnotil a uzavrel doc. CSc. Jaroslav Čelko, vedúci oddelenia vedeckého ateizmu pri Filozofickom ústave SAV. Zdôraznil najmä skutočnosť, že konferencia priniesla veľa pozitívnych momentov, ktoré sa využijú pri ďalšom spracovaní problematiky, že prispela k nadviazaniu dôležitých medzinárodných kontaktov a že účastníci konferencie získali prehľad, na akej úrovni sa tieto otázky riešia v jednotlivých krajinách.

Počas konferencie došlo k celému radu osobných stretnutí podľa tematických záujmov, a tým sa čiastočne nahradil nedostatok konferencie, totiž že neboli vytvorené pracovné sekcie podľa jednotlivých problémov. Vzhľadom na nedostatočnú informovanosť o stave práce v zahraničí a na fakt, že takáto konferencia sa konala prvý raz, nebolo možné tomuto nedostatku predísť. Tým, samozrejme, bol aj program konferencie nahustený, takže nemohlo vo väčšej miere dôjsť k stretnutiu protichodných stanovísk a k vyhraneniu polemiky. Skončením konferencie však nenastal koniec možnosti pokračovať v polemike a vo vyjasňovaní si problémov, ako aj v nachádzaní spoločných stanovísk. V tomto smere bude iste prínosom aj plánovaná konferencia v Poľskej ľudovej republike o sociálnom učení cirkvi, kde pozvú aj účastníkov zo zahraničia. Závažnejšie materiály z konferencie vyjdú vo Vydavateľstve politickej literatúry a k niektorým teoretickým problémom sa vyjadria vedeckí pracovníci aj na stránkach *Otázok marxistickej filozofie*.

Ján Bielčík